

A KOCSÁNYTALAN TÖLGYESEK EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA AZ ERDŐNEVELÉSI ÉS FATERMÉSI KISÉRLETI TERÜLETEKEN

DR. BÉKY ALBERT

*A hosszú lejáratú kocsánytalan tölgy erdőnevelési és fatermé-
si kísérleti területeken végzett több éves, folyamatos megfigye-
léssel mind az egyes fák, mind az állományok egészségi állapo-
tának változását, a tölgypusztulás terjedését, ennek gyorsuló
vagy lassuló voltát, a betegség lefolyását, az esetleges gyógyyu-
lás lehetőségét is értékelhetjük. A kísérleti parcellák korábbi nö-
vedékadataihoz viszonyítva kimutatható a növedékkiesés is.*

A kocsánytalan tölgyet az utóbbi évekig egyik legegészségesebb fafajunk-
nak ismertük. Ismertük fontosabb károsítóit, a károsodást, amelyek egy ré-
szét közvetlenül vagy közvetve a gazdálkodó ember okozta.

Károsodás keletkezett:

- a rovarok, elsősorban a lepkék hernyóinak rágása által,
- az újulatokban az anyaállomány letermelésekor az esetenkénti kímélet-
len közelítés miatt,
- a növedéfköszítő gyéritésekben a hosszúfában, szálfában történő kímé-
letlen vonszolásos közelítés következtében,
- a makktermésben, újulatokban, telepítésekben a túlzott vadlétszám mi-
att.

Ezek általában nem veszélyeztették — a vadkár kivételével — az állomá-
nyok létét. A helyes közelítési technológia megválasztásával, a technológiai
fegyelem betartásával, vadkerítés építésével, illetve a vadállomány radikális
csökkentésével jelentős részük minimálisra csökkenthető.

A kocsánytalan tölgyesekben nem tudunk olyan károsításról, mint ami-
lyen a néhány éve jelentkező úgynevezett „tölgypusztulás”. Nemcsak az or-
szágos méretű és nagymértékű pusztulás miatt érdemel különös figyelmet
ennek a betegségnek a megismerése, hanem azért is, mert a kocsánytalan
tölgy az a fő fafajunk, amelyik termőhelyén áll (őshonos), általában termé-
szetes úton felújított, az erdőnevelési beavatkozások is természetszerűek.

1983-ban feladatunk volt a hosszú lejáratú erdőnevelési, fatermé-
si kísérleti területeinken a tölgypusztulás terjedésének, mértékének értékelése, va-
lamint a pusztulás és az állomány szerkezet kapcsolatának vizsgálata. 26
község határban levő 64 parcella, mintegy 13 ezer sorszámozott fájának
egészségi állapotát (csak a tölgypusztulás szempontjából) minősítettük, majd
értékeljük a faegyedek állomány szerkezetben elfoglalt helyzetét legjobban
jellemző magassági osztályok szerinti megbontásban. A minősítés megegye-
zett az EFE erdővédelmi tanszéke és az ERTI erdővédelmi osztálya által az
Északi-Középhegységben már 1982-ben létesített kísérleti területeken alkal-
mazottakkal:

- egészséges,
- a betegség kezdeti jegeit mutató,
- beteg, de még élő-,
- frissen elpusztult (a felvétel évében),
- korábban elpusztult fa.

Fontosabb megállapításaink:

- A betegség a Zemplén-hegység és a Mátra felől indult, 1978—79-ben. A Pilisben 1979-ben, a Mecsekben 1981-ben, a Zelicségben, Szóládon, a Keszthelyi hegységben 1982-ben pusztultak el az első fák. Hegyesd, Monostorapáti, Kőszeg és Sopron vidékén még nem találtunk beteg fát területeinken.
- A zempléni és a mátrai kísérleteinkben a beteg és az elpusztult fák aránya eléri a 35⁰/₀-ot, de ennek egyrésze a gyérülés következménye.
- A Zemplénben és a Mátrában 1983-ban lelassult a megbetegedés, a többi helyen felfutóban van.
- A betegség közel azonos arányban, válogatás nélkül pusztít. Nem kíméli a legnagyobb növekedésű, legértékesebb fákat sem. A nagyobb törzsszámú állományokban arányaiban több az alászorult fák közül a beteg vagy elszáradt egyed, de ez nem feltétlenül a betegség következménye, sokkal inkább az alászorultságé (gyérülés).
- A tölgypusztulás egyaránt fellép a savanyú, illetve meszes talajú, a jobb, illetve rosszabb vízgazdálkodású, az elegyes (gyertyán, bükk), illetve elegyetlen állományokban.
- Az adatok nem mutatják, hogy az idősebb állományokban nagyobb lenne a pusztulás. Az erdőt járva azonban az a tapasztalat, hogy az idősebb állományok károsodása nagyobb. Ez két dologgal függ össze:
 - egyrészt a fiatalabb állományok nagyobb növekedésükkel előbb nőnek be az elpusztult fák helyén keletkezett hézagot, másrészt különösen az erősen gyéritett, sok esetben túlgyéritett idősebb állományokban már nincs meg az a törzszám, amely ha lassabban is, de pótolhatná a ki pusztultakat.
- A nevelővágásokat mindenütt több évvel korábban végeztettük el, mint ahogy a tölgypusztulás jelentkezett, tehát a nevelővágások fertőzésre alkalmas sebést nem okozhattak, így hatását értékelni nem tudtuk.
- Összefüggés nem mutatható ki a gyérités erőssége és a pusztulás mértéke között. A legnagyobb törzsszámú kontroll parcellákon a sok alászorult fa gyérülése összességében nagyobb pusztulást mutat, a kimagasló és uralkodó magassági osztályú fákat összehasonlítva viszont nincs különbség, talán az elszáradtak könnyebben pótolhatók a nagyobb törzsszámúból, ezért kedvezőbb a gyéritetlenség. Ezért ameddig és ahol a tölgypusztulással számolni kell, továbbra is javasolható a gyéritések leállítására. Helyette a beteg és az elpusztult fák kivágása javasolható.
- Különösen káros a növedékfokozó gyéritések során a túlgyérités, amely betegséggel társulva nemcsak jelentős és tartós növedékvesztést okoz, hanem az állomány további fenntarthatóságát veszélyezteti.